

орнаменту, повинні співпадати з біоритмами Землі, в унісон якої б'ється наше серце. Багато з нас живуть в світі чужих речей, а наше завдання як високоосвічених людей творити світ українських речей, тоді народ почуватиме себе комфортно, буде здоровим.

Відтак, узагальнюючи вищевикладене, маємо можливість зробити висновки про те, що проблема національного виховання підростаючих поколінь загалом і формування національної культури зокрема за допомогою народного мистецтва завжди була однією із найскладніших і найважливіших в українській педагогіці. Важливим засобом реалізації цього процесу є творення краси, прихильність до неї, потреба милування й переживання, готовність до практичної діяльності, спрямованої на відродження, збереження і примноження національних традицій. Минає все, вмирають покоління, іржавіють машини, все перетворюється в прах. Лишається тільки дух народу, матеріалізований у творах мистецтва. Слава їм, творцям культури нашого народу, що не згасне у віках!

Список використаних джерел

1. Кочережко Н. Я. У царстві краси. Народна творчість та етнографія. 1966. № 4. С. 44-48.
2. Найден О. С. Про нове і традиційне в сучасному українському народному мистецтві. К.: Знання, 1977. 23 с.
3. Поліщук О. В. Декоративний розпис Черкащини: історія, символіка, еволюція. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017. 94 с.
4. Поліщук О. В. Народне мистецтво – скарбниця почуттів. Дошкільне виховання. 1996. № 10. С.14-17.
5. Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII-XVIII ст.). К. : Либідь, 1992. С. 174-185.
6. Шевчук А. Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії. Дошкільне виховання. 2012. № 9. С.15-21.

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

***Поліщук Л.Б., канд. філол. наук, ст. викладач
кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури
Охріменко Тетяна, студентка ІV курсу УДПУ ім. П.
Тичини***

Анотація

У статті розглянуто психолого-педагогічні засади використання інноваційного методу навчання на уроках зарубіжної літератури, проаналізовано погляди науковців на нестандартний урок із літератури, виокремлено класифікацію нестандартних уроків, окреслено методичні засади, поняття про метод, використання інноваційних технологій під час проведення уроків.

Ключові слова

Учитель, інноваційний, педагогічні технології, урок, учень.

Abstract

The article considers psychological and pedagogical basics of using innovative method of teaching foreign literature, analyzes the views of scientists on non-standard lesson for literature,

selected classification of non-standard lessons, the methodical bases, the concept of the method, the use of innovative technologies during the lessons.

Keywords

Teacher, innovative, educational technology, lesson, student.

Пріоритетним завданням національної доктрини розвитку освіти в Україні в XXI столітті є підвищення її якості. Це можливо через впровадження нових досягнень педагогічної науки та інноваційних технологій. Розуміння навчального процесу як діалогу викладача і учня є дуже актуальною засадою.

Реалізація державної політики в галузі навчання та виховання спрямовує вчителя на формування творчої, інтелектуально розвиненої, ініціативної особистості свідомого громадянина. Важливим для сучасної України є запроваджені системи змін, оновлень у змісті, формах, методах викладання.

Учитель і учень – це співавтори уроку. Традиційна класично-урочна система має багато недоліків – орієнтованість на середнього учня, складність навчання для найслабших тощо. Тому до звичайного уроку залучають нестандартні методи. Ці методи забезпечують партнерську співпрацю учителя і учнів, спрямовану на розв'язання системи суспільно і особистісно найважливіших навчальних і життєвих проблем. При такому підході учень є співавтором уроку, а основна стратегія вчителя – виявлення учнівського творчого нахилу, індивідуальних здібностей.

Нестандартні методи з'явилися в середині 70-х років XX століття. З того часу форми та методи навчання цих уроків стали більш численними й різноманітними. Якоюсь мірою вони набули буденності в шкільному житті, навіть до класичних уроків вчителі включають елементи нестандартності. Результатом використання нестандартних методів на уроці світової літератури – змістовні знання і духовність учнів.

На думку Коновалова М., Химери Н., Герсон І. тощо, суть нестандартного уроку полягає у такому структуруванні змісту і форм, яке б викликало насамперед інтерес учнів і сприяло б їхньому оптимальному розвитку й вихованню [3, 4].

А. Богосвятська називає нестандартним такий урок, який не вкладається в меті виробленою дидактикою, на якому вчитель не дотримується чітких етапів навчального процесу, методів, традиційних видів роботи [2, 18].

Н. Зіменкова бачить головну особливість нестандартного уроку у викладанні і породженню завдяки нестандартній педагогічній теорії, вдумливому ставленню та самоаналізу діяльності вчителя, передбаченню перебігу тих процесів, які відбуваються на уроці, а найголовніше – завдяки відсутності штампів у педагогічній технології [6, 38].

Класифікація нестандартних уроків ще не склалася, але добірка їх уже досить різноманітна. Аналіз робіт науковців (Т. Байбара, О. Савченко, Н. Токар та інші) дають підстави заявити, що форми уроків,

які застосовуються у сучасній старшій школі, можна згрупувати за певними критеріями [5, 5]: бінарні уроки; віршовані уроки; інтегровані уроки; уроки-дискусії (урок-діалог, урок-диспут, урок запитань і відповідей, урок-засідання, урок-круглий стіл, урок-конгрес, урок-практикум, урок-семінар, урок-суд); уроки-дослідження (урок-знайомство, урок-панорама ідей, урок-пошук, урок-сапопізнання, урок «що, де, коли?»); уроки-звіти (урок-аукціон, урок-вікторина, урок-КВД, урок-КВК, урок-конкурс, урок-мозкова атака, урок-турнір); уроки-мандрівки (урок-екскурсія, урок-екскурсія, урок-марафон, урок-подорож); уроки-сюжетні замальовки (урок-віночок, урок-вечорниці, урок-казка, урок-картинна галерея, урок-ранок, урок-спектакль, урок-фестиваль, урок-усний журнал) [9, 10].

На нашу думку, ця класифікація справді доцільна, не суперечить підходу уроку, виробленому в сучасній дидактиці. Тому, що головне завдання вчителя-словесника – не тільки усвідомлювати мету кожного уроку, а й розуміти важливість проведеного заняття, як органічної рамки загального ланцюжка даної теми, розділу, курсу, циклу, всього навчально-виховного процесу [10,13].

Найбільш поширені такі форми нестандартних уроків:

1. Інтегрований урок. Як правило, такий урок проводять два вчителі. Вони спільно здійснюють актуалізацію знань за двома напрямками опитування (якщо це потрібно), виклад нових матеріалів та інше. Найчастіше поєднуються такі предмети, як історія – географія, історія – література, історія – іноземна мова.

2. Дослідницький урок та лабораторно-практичні роботи. Їхня мета полягає в одержанні навчальної інформації з першоджерел. Ці уроки розвивають спеціальні вміння і навички, стимулюють пізнавальну активність і самостійність. Учні навчаються працювати з історичними документами, підручниками, історичною пресою.

3. Рольова гра вимагає від учнів прийняття конкретних рішень у проблемній ситуації у межах ролі. Кожна гра має чітко розроблений сценарій, головну частину якого необхідно допрацювати учням. Отже, пошук вирішення проблеми залишається за школярами.

4. Театральна вистава на відміну від рольової гри передбачає більш чіткий сценарій, який регламентує діяльність учнів безпосередньо на уроці і збільшує їхню самостійність під час підготовки сценарію. Театралізовані вистави спрямовані на те, щоб викликати інтерес до навчання. Вони спираються на образне мислення, фантазію, уяву учнів [1,5].

Ефективною буде та інформація, яка ґрунтується на потребах та інтересах учнів. Для цього спробуйте дізнатися у своїх учнів якнайбільше: *що значить для них бути «цікавим» , Які види діяльності їм до вподоби?, Чи відчують вони себе на уроці розкутими?, Чи є в них здібності, про які ви ще не знаєте?*; змініть свій стиль викладання. Частіше звертайтеся до учнів з пропозицією і заохоченням: *«Доре, що*

ти це зробиш», «Спробуй, подумай, чи буде тобі це цікаво»; відмовтесь від нарікань; зверніть увагу на те, як викладають ваші колеги, які прийоми і методи застосовують; поділіться з учнями своїми міркуваннями [11, 50].

Метод – шлях до чогось, спосіб пізнання явищ природи і суспільства. Метод навчання – шлях навчально-пізнавальної діяльності учнів і до результатів, визначених завданнями навчання. Процес навчання реалізується взаємодією учня і учителя. Учитель виконує різноманітні спроби, які допомагають учням засвоїти навчальний матеріал, сприяє активізації навчального процесу, учень сприймає, осмислює, запам'ятовує.

Метод при цьому виступає як упорядкована взаємодія. Це дозволяє зробити висновок, що під методом навчання слід розуміти спосіб упорядкованої, взаємопов'язаної діяльності учителя і учня, спрямованої на розв'язання завдань навчання [6, 12]. Метод навчання є одним з найважливіших компонентів навчального процесу. Він є сполучною ланкою між визначеною ціллю і кінцевим результатом. Мету навчання методи реалізують повною мірою, оскільки вони виконують мотиваційну, навчальну, виховну функції. Без відповідних методів діяльності неможливо реалізувати ціль і завдання навчання, досягнути відповідних результатів [8, 25].

Метод навчання має 2-ві складові частини: об'єктивну і суб'єктивну. Об'єктивна частина методу зумовлена тими постійними положеннями, які обов'язково присутні в будь-якому методі, не залежно від того, який учитель його використовує. У ній відтворені найзагальніші вимоги законів і закономірностей, принципів і правил, а також цілі, завдання, зміст, форми навчальної діяльності.

Суб'єктивна частина методу обумовлена особливістю педагога, який має свою творчість, і особливостями учнів. Питання про співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в методі є вирішеним не до кінця: одні автори вважають, що метод є лише об'єктивним, інші – творінням педагога. Безперечним є те, що об'єктивна частина дозволяє дидактам розробляти теорію методів, рекомендувати педагогам шляхи їх ефективної реалізації. З іншого боку, саме методи є сферою прояву високого педагогічного мистецтва [13, 38].

Коріння методу бере свій початок у практичній діяльності людини з перетворення світу. Душею методу є внутрішня людська сила, природне почуття і гострий розум. Але метод має і матеріалістичну основу, бо спрямований на творче ставлення до об'єкта діяльності. Тому він залежить не лише від бажань і дій учителя, а й від того, хто отримує знання. Педагогічний процес двоєдиний. Важлива роль у цьому належить учителю, який скеровує учнів у певному напрямі, здійснює вплив на дітей. Але в наших умовах учень не повинен виступати повною фігурою на уроці [9, 10].

Застосовуючи ті чи інші методи навчання, учитель сприяє пізнанню

учнями об'єктивної реальності. Отже, методи навчальної діяльності є різновидами методів пізнання. Методи визначають вибір засобів і форм організації навчальної діяльності. Мета, як закон, визначає зміст і методи навчання. Завдання методів навчання на уроках зарубіжної літератури полягає у стимулюванні, організації та контролі навчання. Вони зводяться лише до навчання, але й обов'язково включають виховання і розвиток. У такому випадку можна стверджувати, що існує ще три завдання: навчити, виховати, розвивати.

Досвід роботи показує, що вчителю слід спрямовувати увагу на якусь одну групу методів навчання, тоді результат буде найоптимальнішим. Відтак на кожному уроці і навіть на кожному етапі уроку завжди має бути домінуючий метод, що відповідає основній меті уроку. Наприклад, коли на уроці увага приділяється відпрацюванню практичних навичок, то провідним буде метод практичної роботи, на якому можуть допомогти словесний і репродуктивний. Таким чином провідний метод педагогічного комплексу надає усім іншим методам особливої специфіки та виконує функції всієї групи, усього комплексу [5,5]. Усі інші методи взаємодіють. Однак лише домінуючий утворює систему, що в ній всі інші теж виконують свої функції.

Складність створення системи методів та прийомів навчання пов'язана з різноманітністю видів діяльності вчителя й учнів на уроці, оскільки обраний метод потребує для свого застосування найефективніших прийомів, які скеровують пізнавальну діяльність [13, 40]: метод → прийом → вид діяльності. Суттєвою ознакою сучасної освіти, а отже, і її методик, є наголошення на толерантному ставленні до особистості учня. А воно і є важливим складником інтерактивних технологій [4, 7].

Одним із ефективних способів залучення учнів до навчання є прийом «навчання у грі», що впливає і на пізнавальну, і на емоційно-особистісну сферу учнів. Гра на уроці спонукає до думки і швидкої реакції на завдання «Що сказати?», «Як сказати?» – пошук відповідей на запитання, що постають, активізує мислення, розвиває кмітливість. Знання, здобуті таким чином, міцніші, ніж знання, одержані в готовому викладі.

Літературні ігри – це особливий різновид педагогічних ігор, джерело яких – навчальний матеріал із літератури. Вони спрямовані на виховання інтересу до предмета, формування навичок правильного, виразного читання та розуміння прочитаного, організацію самостійної роботи з додатковою літературою, розвиток творчих здібностей [6, 30].

«Навчання у грі» можна використовувати як елемент уроку, або ж як окремий урок. Функції гра виконує ефективно, якщо відповідає певним умовам: змістом гри є програмовий матеріал; застосовується гра в різноманітних формах; узгоджується з іншими дидактичними засобами; забезпечує всебічний розвиток особистості; стимулює мотивацію навчання; цікава за змістом і формою, відповідає віковим особливостям.

Серед інтерактивних методів, що можна застосувати на уроці зарубіжної літератури є: «Мікрофон» (кожному дають можливість сказати щось швидко, по черзі, висловити свою думку); «Оберіть позицію» (ведеться дискусія на суперечливу тему. Слід використовувати протилежні думки); «Мозаїка» (завдання для творчих груп: із записаних на окремих папірцях слів скласти вислів, пояснити його); «Літературний крос» (доповнити незавершені вислови необхідними відомостями); «Асоціативний куц» (вчитель визначає тему над якою проводитиметься робота, а учні згадують все, що виникає в їхній пам'яті з цієї теми); «Гронування» (сплітання словникових павутинок до того чи іншого слова. Письмовий вид діяльності, що допомагає учневі зрозуміти поняття і зв'язки, які складніше усвідомити під час застосування традиційних методів навчання) [11, 52]; «Так чи ні» (завдання вимагають однозначну відповідь); «Коло думок» (учні сидять у колі на стільцях, без столів, і висловлюються за бажанням); «Викинути зайве» (із запропонованих відомостей викинути зайве); «Сенкан» (слово *сенкан* походить від французького слова *п'ять* і означає неримований вірш у п'ять рядків на запропоновану тему) [6, 38]; «Брейнстормінг» («Мозкова атака») (відома інтерактивна технологія колективного обговорення для прийняття кількох рішень з конкретної проблеми. Організаційний етап брейнстормінгу – мовчазне опрацювання (кожен працює самостійно), невпорядкований перелік ідей (забороняється критика), з'ясування ідей, голосування і ранжування, підготовка проекту, презентація проектів, оцінювання запропонованих ідей, вироблення моделі рішення проблеми) [9, 10]; «Робота в творчих групах».

Серед найбільш поширених інтерактивних засобів навчання на уроках літератури є поділ учнів на малі дослідницькі, творчі та полемічні групи, коли кожне коло учнів готує власний матеріал згідно з обраним напрямом. Увесь клас, таким чином, активно бере участь у створенні уроку. Учнівські групи можуть створюватися стихійно на уроці, можуть створюватися на тиждень, на рік. Кожен член групи виконує чітко окреслені обов'язки і свою роль.

Урок-семінар проводиться після кількох (2–4) уроків-лекцій. Для цього використовуються різні форми навчання. Одним із ефективних прийомів, що активізує пізнавальну діяльність – дискусія. Її основне завдання – сформулювати правильний погляд при розв'язанні будь-якої проблеми.

Дискусія добре підготовлена тоді, коли учні добре підготовлені, мають опорні знання. Предмет дискусії та її план учитель продумує заздалегідь. Вона може бути побудована на основі двох положень, з яких потрібно вибрати і довести правильне, або одного визначення чи тези, яку потрібно відкинути чи довести її правильність. Не менш важливою є підготовка до написання і обговорення семінарів.

Отже, нестандартні форма проведення уроку набуває буденності в шкільному житті, навіть до класичних уроків вчителі включають елементи

такої форми. У сучасній дидактиці існує кілька класифікації проведення таких типів уроків та кілька видів інтерактивних методів для їх реалізації. Результат використання нестандартних методів на уроці світової літератури – змістовні знання і духовність учнів.

Список використаних джерел

1. Богосвятська А. І. Світова література в епоху змін. Зарубіжна література в школах України. 2014. №1. С. 4–9.
2. Богосвятська А. І. Педагогічний інструментарій учителя зарубіжної літератури Анна-Марія Богосвятська // Зарубіжна література в школах України. 2016. №6. С. 12–20.
3. Богосвятська А.І. Сучасні форми і методи навчання в системі формування духовно-моральної культури учнів. Всесвітня література та культура в начальних закладах України.– 2015. №11. С. 2–6.
4. Герсон І. Вчимося і гаємося: ігри та цікаві завдання на уроках світової літератури та мови. Зарубіжна література. 2012. Грудень (№23). С. 4–8.
5. Ісаєва О. Сучасний урок літератури: яким він є яким він має бути. Всесвітня література в середніх Зкладах України. 2008. №5. С. 3–6.
6. Зіменкова Н. Засоби інтерактивного навчання: формування підприємливості й ініціативності школярів. 2015. Грудень (№23). С. 13–41.
7. Коновалова М. В. Інтерактивне навчання на уроках зарубіжної літератури. Зарубіжна література в школі. 2016. №3-4. С. 2–12.
8. Коровай М. Інтерактивні методи навчання: формування та розвиток соціальної компетентності учнів. Світова література. Шкільний світ. 2015. Січень №1. С. 25–26.
9. Куцевол О. М. Методична творчість учителя літератури потреба сучасної школи. Всесвітня література в середніх закладах України.– 2005. №6. С. 9–13.
10. Литвиненко Л. М. З практики організації навчання за інтерактивними методами та технологіями. Зарубіжна література в школі. 2007. С. 7–10.
11. Панчук З. М. Система нестандартних форм і методів на уроці зарубіжної літератури. Відкритий урок. Література. 2003. №2. С. 49–71.
12. Стегній В. Ф. Формування креативного мислення на уроках зарубіжної літератури. Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2016. № 6–7. С. 14–17.
13. Ситченко А. Інноваційні системи навчання та перспективи їх застосування в шкільному курсі зарубіжної літератури. Зарубіжна література в навчальних закладах. 2004. №8. С. 37–41.
14. Химера Н. В. Використання інтерактивних технологій на уроках зарубіжної літератури. Зарубіжна література в школах України. №12. С. 15–21.